

تحریر گوشی

● محمدرضا محمدی فر

تحریر کار

در روزنامه نگاری، تخصص در تحریر گوشی و نیز قرائت برای تحریر از پشت تلفن، نیاز به آموزش مخصوصی دارد؛ تحریر کار پشت تلفن باید آشنایی کافی با املائی کلمات داشته باشد، و بتواند قواعد «نقطه گذاری» لازم را مراعات کند؛ و مهمتر این که باید کلمات را خوب تشخیص دهد، زیرا خط تلفن آلوده به «نوفه» و دارای «تداخل» و «تضعیف» است، و ممکن است صدای گوینده، به شنونده، خوب نرسد. رفع این ۳ نقیصه در اغلب خطوط تلفنی امروز دنیا تقریباً غیرممکن است. [این نقیصه‌ها در ارسال رادیویی راه دور، به ویژه بین کشتی‌ها، نمود زیادی دارند.] و دست کم، نقیصه «تداخل» حتی با بهترین سیستم‌های ارتباطی نیز قابل رفع نیست؛ مثلاً در ارسال تلفنی مطلب از ورزشگاه، بازار بورس و ایستگاه مترو. هرچند، در مواقعی که فرصت کافی وجود داشته باشد، با استفاده از یک سیستم مشکل از «برابراز» حرفه‌ای حداقل ۱۲ دی‌بی، با حدود ۱۵ نوار بسامدی، و یک «واگردان قیاسی - رقمی» می‌توان تا حدود زیادی تداخل‌ها را حذف کرد.

به هر حال، در روزنامه نگاری خبری، به ویژه در ارسال تلفنی مطلب، گاهی هجی کردن حروف از پشت تلفن لازم می‌شود؛ حداقل به هنگام هجی کردن حروف یک نام نامانوس <الو، لطفاً یادداشت کنید: هانس دیترزگیتزی...> بدین منظور در زبان انگلیسی، استانداردهایی وجود دارد، که برای تدوین آنها از روشهای علمی رمزبندی بهره گرفته شده است و این امکان وجود دارد که با تشبیه هر حرف لاتین با یک کلمه استاندارد، هجی مطمئن ارسال گردد. مثلاً به جای حرف /H/ کلمه استاندارد /HOTEL/ و به جای حرف /M/ کلمه استاندارد /MIKE/ بیان می‌شود. جدول الف شامل ۲۶ کلمه استاندارد متناظر با ۲۶ حرف الفبای زبان انگلیسی است که «سازمان ناتو» به عنوان استاندارد مخابرات رمزی پذیرفته است، و برخی از مؤلفان آن را «استاندارد ناتو» می‌نامند. این استاندارد قدمت چند - ده ساله دارد، و در طول زمان تغییرات جزئی کرده است. برخی از سازمانها، مانند خطوط هوایی بین‌المللی و پلیس، نیز از این استاندارد استفاده می‌کنند. همچنین، امروزه در روزنامه نگاری انگلیسی [بریتانیایی و امریکایی]، معمولاً از این استاندارد استفاده می‌شود [پیش از حدود دهه ۱۹۷۰ م.]. استاندارد نسبتاً مشابه دیگری توسط روزنامه نگاران بریتانیایی به کار برده می‌شد. در جدول الف، جلوی هر کلمه رمز، تلفظ تقریبی انگلیسی، تکیه و تلفظ فارسی آن ارائه شده است. این جدول را می‌توان «رمزگان تشبیه» انگلیسی نامید.

نکته جدول الف «تکیه» [stress] تلفظ انگلیسی، روی هجاهایی است که با حروف ایتالیک [مایل] نشان داده شده‌اند. اما گاهی عملاً هر دو هجای رمزهای ۲ هجایی را تکیه‌دار بیان می‌کنند [درست مانند صدا کردن یک کودک]؛ مثلاً:

HOH - TELL

که به صورت HOH-TELL نیز بیان می‌شود. یادداشت. تا جایی که نگارنده اطلاع دارد، در روزنامه نگاری فارسی، رمزگان معینی برای هجی کردن حروف یا تشبیه کلمات فارسی وجود نداشته است. نگارنده، یک «رمزگان تشبیه» مخصوص زبان فارسی طراحی کرده است که در جدول ب نشان داده شده است. برای تدوین این رمزگان از اصول و قواعد مباحث متعددی چون نظریه اطلاعات زبان فارسی، نظریه رمزبندی زبان فارسی، حروفشناسی زبان فارسی و چند میحث علمی و فنی مرتبط دیگر استفاده شده است. [به عنوان سابقه و پشتوانه جدول، رجوع کنید به:

محمدی فر، محمدرضا، «زبان و اطلاعات»، مجله زبان‌شناسی، شماره ۱۱، زمستان ۱۳۶۸.

که در آن برای اولین بار، مقدار اطلاعات حروف الفبا، حروف چاپی، و واجهای زبان فارسی محاسبه و تحلیل شده است. مقاله مذکور، دارای یک مقدمه مختصر درباره «نظریه اطلاعات» نیز هست. جدول رمزگان (جدول ب) بهترین جدول ممکن نیست، و این امکان وجود دارد که جدول دیگر بهتری برای رمزگان تشبیه حروف فارسی تدوین گردد؛ همچنان که رمزگان تشبیه انگلیسی استاندارد ناتو نیز جدول بهینه‌ای نیست [و در حقیقت، چون در زمان‌های گذشته تدوین شده است، و در آن، اصول علمی و فنی رمزبندی، چندان مراعات نشده است، به اندازه جدول فارسی، معتبر نیست.] به هر حال، جدول فارسی، دارای اشکال علمی - فنی نیست و می‌تواند پاسخگوی تحریرگوشی در روزنامه نگاری و نیز امور روزمره و مکالمات شخصی باشد. در جدول، نمونه‌هایی از کلمات و هجی رمزی تشبیهی آنها نیز نشان داده شده است. یک ویژگی جدول فارسی، همانند جدول انگلیسی، این است که به آسانی حفظ می‌شود و با چند بار مرور کردن، در حافظه انسان باقی می‌ماند. ویژگی دیگر آن، که با استفاده از کامپیوتر بررسی شده است، این است که ترکیبات مختلف حالت‌های ممکن آن، اشتباه برانگیز نخواهد بود. [در ضمن، به پاره‌ای مسائل روانشناسی و تبلیغات نیز در آن توجه شده است، مثلاً هجاهای ترکیبات ممکن آن به واژگان «تابو» منجر نمی‌شوند و حتی در

تکرار می‌شود
نقشه
سای شوری بخش به
طش به سایه دیوار پناه
ازمای یافته باشند دور
از این دوست که ای
تکرار می‌شود
نقشه
سای شوری بخش به
طش به سایه دیوار پناه
ازمای یافته باشند دور
از این دوست که ای
تکرار می‌شود
نقشه
سای شوری بخش به
طش به سایه دیوار پناه
ازمای یافته باشند دور
از این دوست که ای

یکی از مشکلات ارسال اطلاعات شفاهی از طریق سیستم‌های مخابراتی (به ویژه خط تلفن)، احتمال بروز «خطای شنیدار» به دلایل مختلف است. از جمله بد بودن مشخصات خط انتقال، و شباهت حروف الفبا با یکدیگر از لحاظ شنیداری. به عنوان مثال، اگر خط تلفن اشکال داشته باشد، ممکن است حرف «ف» و «س» را نتوان از هم تشخیص داد. این مسئله به خصوص در هجی کردن حرف - به - حرف اسمهای نامانوس از پشت تلفن، بیشتر نمایان می‌شود. بدین منظور در «مخابرات شفاهی بین‌المللی» از مجموعه‌ای از رمزهای استاندارد استفاده می‌شود که هر نماد از آنها نماینده یک حرف الفبای لاتین است. در مقاله حاضر نیز یک مجموعه رمز معرفی شده که هر یک نماینده یک حرف الفبای فارسی است.

میحث «رمزبندی» [encoding, coding] مورد بحث در این مقاله، کاربردی در «رمزی سازی» [enciphering, ciphering, encryption] ندارد، و به عبارت دیگر نمی‌توان از آن برای محرمانه‌سازی و سری کردن اطلاعات بهره گرفت، زیرا در صورتی که حجم اطلاعات ارسالی به این روش به چند - ده کلمه (و شاید به چند کلمه) برسد، ظرف چند ثانیه و به روشهای ساده دستی می‌توان آن را کشف رمز (یا به تعبیر علمی، decrypt) کرد. اما استفاده از این روش، دقت ارسال اطلاعات روزمره شفاهی را به حداکثر ممکن (عملاً ۱۰۰ درصد) می‌رساند.

این مجموعه حاصل مطالعات نگارنده در میحث «نظریه رمزبندی زبان فارسی» است و تاکنون توسط هیچ مؤسسه‌ای تأیید یا استاندارد نشده است. نگارنده آماده است در صورت لزوم، روش‌شناسی و محاسبات ریاضی و مستندات مجموعه را در اختیار مؤسسات متولی استانداردهای اطلاعات و مخابرات در ایران قرار دهد. همچنین، نگارنده امیدوار است از انتقادهای خوانندگان فاضل بهره‌مند گردد تا به اصلاح اشکالهای احتمالی موجود در مجموعه رمزها بپردازد.

جدول الف. جدول رمزگان تشبیه حروف زبان انگلیسی

حرف	رمز تشبیه	تلفظ و نکیه انگلیسی	تلفظ تقریبی فارسی
A	Alpha	AL - FAH	آلفا
B	Bravo	BRAH - VOH	براوو
C	Charlee	CHAR - LEE	چارلی
D	Delta	DELL - TAH	دلتا
E	Echo	ECK - OH	اِکو
F	Foxtrot	FOKS - TROT	فاکس-تروت، فوکس-تروت
G	Golf	GOLF	گولف
H	Hotel	HOH - TELL	هوتل، هیل
I	India	IN - DEE - AH	اندیا
J	Juliet	JEW - LEE - ETT	جی یوئییت
K	Kilo	KEY - LOH	کیلو
L	Lima	LEE - MAH	لیما
M	Mike	MIKE	مایک
N	November	NO - VEM - BER	نوویمبر
O	Oscar	OSS - CAH	اوسکا
P	Papa	PAH - PAH	پاپا
Q	Quebeck	KEY - BECK	کیسیبک
R	Romeo	ROW - ME - OH	رئومیو
S	Sierra	SEE - AIR - RAH	سی ایتر، سی سیرا
T	Tango	TANG - GO	تانگو
U	Uniform	YOU - NEE - FORM	یونیفرم، یونیفورم
V	Victor	VIK - TAH	ویکتا
W	Whiskey	WISS - KEY	وسکی
X	Xray	ECKS - RAY	اکس ری
Y	Yankee	YANG - KEY	یانکی
Z	Zulu	ZOO - LOO	زولوو، زولو

جدول ب. جدول رمزگان تشبیه حروف زبان فارسی همراه با مثالها

حرف	رمز تشبیه	کلمه مثال	رمزندی شده مثال
ا	آبی	آرام	آبی-رحمان-ایرو-مراد
الف	ایرو	اسب	ایرو-سبزه-آاران
ب	یاران	برف	باران-رحمان-فرینا
پ	پلو	پوشه	پلو-ورزش-شیرین-هور
ت	تک	آتش	آبی-تک-شیرین
ث	ثابت	مس	مراد-ثابت-آاران-تک
ج	جعفر	محری	مراد-جعفر-رحمان-آاران
چ	چشم	چگونه	چشم-گردو-شیرین-مراد
ح	حلو	نخند	تک-حلو-درهم-بویو-درهم
خ	خوب	آخرین	آبی-خوب-رحمان-بویو-آاران
د	درهم	مدرسه	مراد-درهم-رحمان-سبزه-هور
ذ	ذرت	ذائقه	ذرت-ایرو-نبی-فهری-هور
ر	رحمان	مربوط	مراد-رحمان-آاران-ورزش-طین
ز	زابل	روزنامه	رحمان-ورزش-زابل-آاران-ایرو-مراد-هور
ژ	زاله	زترال	زاله-آاران-رحمان-ایرو-لیمو
س	سبزه	اسفنج	ایرو-سبزه-فرینا-آاران-ایرو-جعفر
ش	شیرین	منعوف	مراد-شیرین-عینی-ورزش-فرینا
ص	صحت	صابر	صحت-ایرو-آاران-رحمان
ض	ضریان	مضروب	مراد-ضریان-رحمان-ورزش-آاران
ط	طین	طبات	طین-آاران-ایرو-آاران
ظ	ظاهر	نظاھر	تک-ظھر-ایرو-هور-رحمان
ع	عینی	معلوم	مراد-عینی-لیمو-ورزش-مراد
غ	غرب	مغرب	مراد-غرب-رحمان-آاران
ف	فرینا	افتتاح	ایرو-فرینا-تک-تک-ایرو-حلو
ق	فهری	قد	فهری-آاران-درهم
ک	کتاب	اکرم	ایرو-کتاب-رحمان-مراد
گ	گردو	گردن	گردو-رحمان-درهم-ایرو-آاران
ل	لیمو	ملون	مراد-لیمو-ورزش-آاران
لا	لامینا	ملاقات	مراد-لامینا-فهری-ایرو-تک
م	مراد	مناوره	مراد-شیرین-ایرو-ورزش-رحمان-هور
ن	نآاران	امانت	ایرو-مراد-ایرو-آاران-تک
و	ورزش	اهورآمزا	ایرو-هور-ورزش-رحمان-ایرو-مراد-زابل-درهم-ایرو
ه	هور	همواره	هور-مراد-ورزش-ایرو-رحمان-هور
ی	بویو	بیمت	مراد-بویو-مراد-آاران-تک
ن	نسیسی	رنس	رحمان-نبی-بویو-سبزه

جدول ت. راهنمای تلفظ بهینه رقمها و اعداد فارسی

رقم یا عدد	تلفظ فارسی	هجایگانست
یک	یک	/yek/
دو	دوو	/dow/
سه	سیه، سه، سه	/sc/he/
چهار	چار	/char/
پنج	پنج	/pa/nij/
شش	شش	/shish/
هفت	هفت	/haft/
هشت	هشتیه	/hash/te/
نه	نه	/noh/
صفر	صغیر	/se/fir/
هزار	هزار	/he/zar/
۳صفر	هزار	/he/zar/
میلیون	میلیون یا مل-یون	/mil/yon/ یا /mi/li/yon/
میلیارد	میلیارد یا میل-یارد	/mil/yard/ یا /mi/li/yard/

مثالهای جدول ت:

عدد ۱۲۳ به صورت: یک-دوو-سیه

عدد ۵۰۰ به صورت: پنج-صغیر-صغیر

عدد ۱۵۰۰ به صورت: یک-چار-صغیر-صغیر

عدد ۳۰۰۰ به صورت: سه-هزار [= سه-صغیر-صغیر-صغیر]

جدول ب. رمزگان استاندارد تلفظ رقمها و اعداد در زبان انگلیسی

عدد یا رقم	رمز، تلفظ انگلیسی	تلفظ تقریبی فارسی
one 1	WUN	وون
two 2	TOO	توو
three 3	TREE	تری
four 4	FOW - ER	فئو-ئیر (با تلفظ نرم)
five 5	FIFE	فایف
six 6	SIX	سپکس
seven 7	SE - VEN	سی-وون
eight 8	AIT	ایست
nine 9	NI - NER	نای-نیر
zero 0	ZE - RO	زی-رو
thousand 1000	TOU - SAND	تئو-سند
000	TOU - SAND	تئو-سند

مثالهای جدول ب:

عدد 123 به صورت: WUN-TOO-TREE

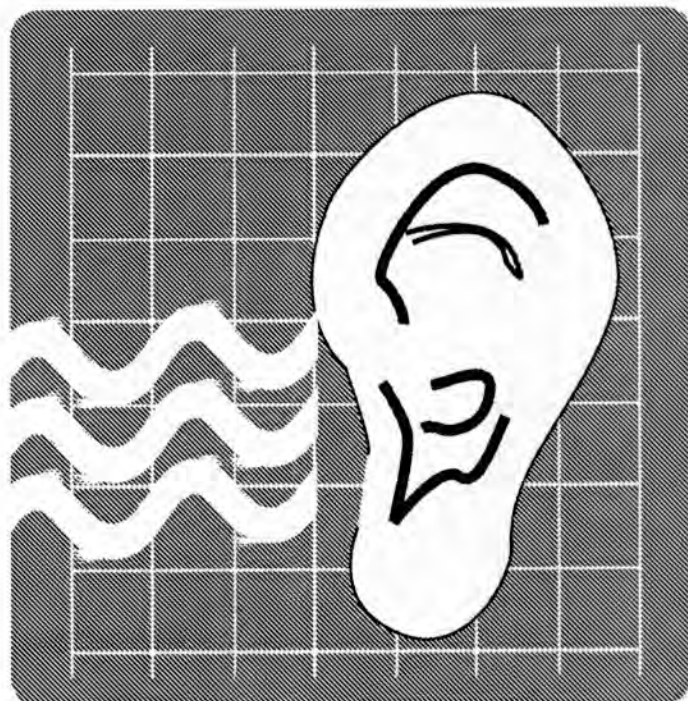
عدد 500 به صورت: FIFE-ZERO-ZERO

عدد 1500 به صورت: WUN-FIFE-ZERO-ZERO

عدد 3000 به صورت: TREE-TOUSAND

عدد 43000 به صورت: FOWER-TREE-TOUSAND

عدد 9,000,000 به صورت: NINER-TOUSAND-TOUSAND

علی به مدرسه رفت

با هر ۳ نمونه زیر یکسان است:

۱. علی - علی - علی - به - به - مدرسه - رفت
 ۲. علی - به - به - مدرسه - مدرسه - رفت - رفت - رفت
 ۳. علی - علی - علی - به - مراد - درهم - رحمان - سبزه - هنوز - رفت
- که در جمله ۱، کلمه نخست ۳ بار بیان شده است، در جمله ۲، دو کلمه مدرسه و رفت ۳ بار بیان شده‌اند، و در جمله ۳، از قاعده ۴ و ۵، با هم استفاده شده است. نکته ۶ بار تکرار به معنای ۲ بار تکرار است؛ مثلاً:
- مدرسه - مدرسه - مدرسه - مدرسه - مدرسه - مدرسه
به معنای زیر است:

مدرسه - مدرسه

قاعده ۶. برای ارسال اعداد فارسی می توان از حرف نوشت اعداد و هجی آنها با کلمات کلمات رمزگان تشبیه استفاده کرد. در صورتی که اعداد از متن مستقل باشند، می توان از جدول بهره گرفت که شیوه هجی رقمها و اعداد فارسی را همراه با مثال نشان می دهد.

از آنجا که اعداد فارسی در رسم الخط فارسی، از چپ به راست نوشته می شوند، موقع خواندن نیز از چپ به راست خوانده می شوند و چون رمزهای فارسی اعداد [و ترکیبات هجاهای آنها، به جز هجای اول میلیون و میلیارد، که قابل اغماض اند] یکتا هستند، شنونده رمز، با شنیدن رمزهای رقمها و اعداد، جهت نگارش را [بدون ابهام] تغییر می دهد [switch می کند]، و اشتباهی پیش نمی آید که به ابهام تغییر جهت [reswitch] مربوط باشد.

قاعده تکرار در مورد اعداد صدق نمی کند؛ مثلاً:

دوؤ - دوؤ - دوؤ

به معنای ۲۲۲ است [و نه ۲].

نکته. جدول پ شیوه رقمها و اعداد انگلیسی را مطابق «استاندارد ناتو» نشان می دهد.

قاعده ۷. فرمان تنظیم صفحه، نقطه گذاری، و فرمانهای دستوری، با واژه فرا زبان [metalinguage] آغاز، و با واژه زبان موضوعی [object language] پایان می یابند. اگر ابهام پدید نیاید، به جای واژه زبان موضوعی می توان از اختصاری آن، موضوعی نیز بهره گرفت [به ویژه چون قبل از آن، حتماً واژه فرا زبان به کار رفته است، موضوعی تنها، تقریباً هیچ گاه منجر به ابهام نمی شود]، مثالهای زیر این قاعده را تشریح می کنند:

آقای زگیتری رفت

فرا زبان - حروف سیاه - زبان موضوعی - آقای - زگیتری - رفت

آقای - فرا زبان - گیومه باز - زبان موضوعی - زگیتری - فرا زبان - گیومه بسته - موضوعی - رفت - آقای - زگیتری - رفت - فرا زبان - نقطه - مسرط - موضوعی - ...

دو واژه فرا زبان و زبان موضوعی را در صورت نیاز، مطابق قاعده ۵، می توان ۳ بار تکرار کرد.

نکته. در انگلیسی، ۴ واژه:

«کوُت» به معنای گیومه - باز - شود

«آن کوُت» به معنای گیومه - بسته - شود

«کیپ آپ» به معنای شیفت - به - کاپیتال - شود

«کیپ داؤن» به معنای شیفت - به - حروف کوچک - شود

حکم واژگان فرا زبان تحریرگوشی را دارند، و در فارسی نیز می توان از آنها استفاده کرد. در این صورت، نیازی به تغییر حالت زبان بیان از فرا زبان به زبان موضوعی و برعکس نیست. به ویژه چون دو واژه نخست در تحریرگوشی کاربرد بسیار زیادی دارند، از آنها می توان برای صرفه جویی در وقت استفاده کرد. [در ضمن، تصادفاً با هجاهای رمز فارسی تداخل ندارند].

نکته. ادغام دو سیستم رمزگان تشبیه فارسی و انگلیسی مناسب نیست، زیرا هجاهای آنها تداخل زیادی دارند. بنابراین، بهتر است یا از رمزگان تشبیه فارسی محض استفاده شود و یا از رمزگان تشبیه انگلیسی محض.

قاعده ۸. برای ارسال واجهای اصلی فارسی ۲۸ رمز لازم است که ۲۶ رمز آن از «استاندارد ناتو» انتخاب شده و ۲ رمز دیگر، یعنی AGREE برای «فتحه» در زبان فارسی، و AIM برای «همزه» در زبان فارسی، توسط نگارنده، بدان اضافه شده است. در روزنامه نگاری، کاربرد ارسال واجها به ندرت لازم می شود.

● محمدرضا محمدی فر

پی نوشت:

این مقاله از کتاب فرهنگ روزنامه نگاری (سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)، تألیف نگارنده (۱۳۷۸) استخراج شده است.

زبان انگلیسی نیز دارای هجاهای بدهنگ و تابو نیست. | جدول رمزگان تشبیه فارسی، دارای یک «شیوه نامه» مختصر است.

نکته جدول به. بهتر است به جای لا از ترکیب ل و الف استفاده نشود، زیرا منجر به بروز ابهامهای زیادی می گردد؛ مطابق جدول، لا دارای رمز لا می است.

شیوه نامه مختصر جدول فارسی متشکل از چند قاعده زیر است:

قاعده ۱. اگر رمزی ۳ بار تکرار شود، به معنای یک رمز و یک کلمه است؛ مثلاً آبی - آبی - آبی به معنای آبی است.

قاعده ۲. اگر رمزی ۲ بار تکرار شود، به معنای همان ۲ رمز است، مثلاً مراد - مراد به معنای ام / ام است.

قاعده ۳. رمز، برای تأکید بر تکرار، به ازای هر رمز، ۳ بار بیان می شود، مثلاً: قمری - قمری - قمری - قمری - قمری - قمری - قمری

به معنای اق اق اق است. این قاعده کاربرد دارد: اول این که هرگاه لازم شود حرفی بیش از دو بار تکرار گردد؛ و دوم این که هرگاه نیاز به دقت بیشتر در ارسال باشد؛ مثلاً هنگامی که خط بسیار خراب باشد، مطابق این قاعده، می توان هر رمز را با ۳ رمز مکرر بیان کرد.

قاعده ۴. ترکیب زبان رمز با زبان عادی، یا تغییر حالت [reswitch] از زبان رمز به زبان عادی، هیچ نشانه ای ندارد؛ به عنوان مثال، جمله:

علی به مدرسه رفت

در صورت رمز «کامل» چنین بیان می شود:

عی - ییو - ییو - باران - هنوز - مراد - درهم - رحمان - سبزه - هنوز - رحمان - فریا - تک

اما اگر لازم شود فقط مدرسه رمزی بیان شود، صورت کامل جمله چنین خواهد شد:

علی - به - مراد - درهم - رحمان - سبزه - هنوز - رفت

این قاعده به ویژه هنگامی کاربرد دارد که در میان کلمات ارسال شدنی، یک یا چند کلمه نامأنوس وجود دارد. مثلاً جمله:

آقای زگیتری وارد شد

که در آن، فقط کلمه زگیتری نامأنوس و اشتباه انگیز است، در صورت رمز چنین بیان می شود:

اقای - زابل - گردو - ییو - تک - زابل - ییو - وارد شد

حتی ممکن است برخی از حروف یا همه حروف زگیتری مطابق قاعده ۱، سه بار تکرار شود تا احتمال اشتباه کمتر شود، مثلاً:

زابل - گردو - گردو - ییو - تک - تک - تک - زابل - ییو

زابل - زابل - زابل - گردو - گردو - ییو - ییو - ییو - تک - زابل - ییو

در اغلب موارد، که خط تلفن یا رادیو، اشکال زیادی ندارد، استفاده از روش ترکیب زبان رمز با زبان عادی برای صرفه جویی در وقت ارجح است.

قاعده ۵. برای تأکید بر کلمات غیر رمز، آنها را نیز می توان ۳ بار بیان کرد؛ مثلاً: